

VU Research Portal

Een prins en zijn dichters. Hoofts 'Hollandsche Groet' en de andere Nederlandse gedichten na '1629'

van Strien, A.

published in

'Teeckenrijcke woorden' voor Henk Duits
2002

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van Strien, A. (2002). Een prins en zijn dichters. Hoofts 'Hollandsche Groet' en de andere Nederlandse gedichten na '1629'. In F. de Bree (Ed.), *'Teeckenrijcke woorden' voor Henk Duits* (pp. 101-121). Stichting Neerlandistiek VU/ Nodus.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Uit: Fred de Bree, Marijke Spies en Roel Zemel (red.), *'Teeckenrijcke woorden' voor Henk Duits. Opstellen over literatuur, toneel, kunst en religie, meest uit de zestiende en zeventiende eeuw*. Amsterdam, Stichting Neerlandistiek VU / Münster, Nodus Publikationen, 2002 (p. 101-122)

ISBN 90-72365-71-2 (Stichting Neerlandistiek VU)

ISBN 3-89323—445-4 (Nodus Publikationen]

Een prins en zijn dichters. Hoofts *Hollandsche Groet* en de andere Nederlandse gedichten over '1629'.

Ton van Strien

Inleiding

'De Nederlandse letteren der zeventiende eeuw hebben voor Frederik Hendrik op de buik gelegen.'¹ Beter dan wie ook weet Henk Duits wie deze regel geschreven heeft, en vooral ook, wie hem al eerder geciteerd heeft. Veenstra's openbare les uit 1970 over heroïsche poëzie, waarin het genre (in Nederland voor het eerst) gezien werd vanuit een zeventiende-eeuws normen- en waardenpatroon, is nog altijd een *classic* in ons vak. In dit artikel kijk ik opnieuw naar de door Veenstra uitvoerig besproken *Hollandsche Groet aen den Prinsse van Oranien* van P.C. Hooft, over de verovering van 's-Hertogenbosch in 1629,² maar ook naar de eerder verschenen Nederlandstalige lofdichten over die gebeurtenis, met name Vondels *Zegezang ter ere van Frederick Henrick, Boschdwinger, Wezelwinner* [etc.].³ Daarbij haak ik uiteraard in op de (al even klassieke) *Spektator*-artikelen van Marijke Spies over het epos uit 1977-1978.⁴ Anders dan Spies denk ik dat de lof van Huygens en Barlaeus voor Hoofts gedicht, en hun minachting voor dat van Vondel en de rest, vooral te maken had met verschillen in de wijze waarop de Prins in die teksten is gerepresenteerd, en niet met het al of niet verouderde type van de verschillende lofdichten.

We kennen allemaal de geschiedenis. Op 1 mei 1629 sloeg Frederik Hendrik, na wat omtrekkende bewegingen, onverwacht het beleg voor het onneembaar geachte 's-Hertogenbosch. Door een combinatie van geduldig ingenieurswerk en bruut geweld werd de stad langzamerhand zo in het nauw gebracht, dat overgave onvermijdelijk werd. Pogingen tot ontzet mislukten; een vijandelijke afleidingsmanoeuvre over de Veluwe tot in de provincie Utrecht liep op niets uit, nadat het steunpunt Wesel bij verrassing door Staatse troepen genomen was. Op 14 september werd de capitulatie getekend, waarna het garnizoen in goede orde mocht aftrekken en de Oranjevlag op de St. Jan werd uitgehangen.⁵

Het feestgedruis in het Noorden was oorverdovend. Wie alleen maar de titels van Knuttels pamflettencatalogus over de gebeurtenissen bekijkt, beleeft het al een beetje. En nog in hetzelfde jaar verzamelde de Amsterdamse uitgever Jacob Pietersz. Wachter alle Nederlandse gedichten die hij over de gebeurtenissen te pakken had kunnen krijgen in één bundel: *Lof-Dichten, ter eeren den*

---

¹Cd. Busken Huet in *Het land van Rembrandt* (1882-1884), geciteerd door F. Veenstra, *Een litterair kunstrechtelijk triumviraat en heroïsche poëzie*. Openb. les UvA, Groningen 1970, 3.

²Tekst in P.C. Hooft, *Lyrische poëzie*, ed. P. Tuynman en G.P. van der Stroom. 2 delen, Amsterdam 1994; nr. 257 (I, 460-469 en II, 131-132).

³Ik citeer naar de WB-editie van *Vondels werken*, deel III, 264-285.

⁴Marijke Spies, 'Het epos in de 17e eeuw in Nederland: een literatuurhistorisch probleem', *Spektator* 7 (1977-1978), 379-411 en 562-94.

⁵Vgl. J.J. Poelhekke, *Frederik Hendrik, Prins van Oranje. Een biografisch drieluik*. Zutphen 1987, hoofdstuk XVIII-XX.

[sic] *doorluchtighsten vorst Frederic Henric, Prince van Orangen &c, over de twee voortreffelijke Victoryen der stercke Steden Wesel, ende het on-winbaer geachte 's Hertogen-Bosch [...]*.⁶ Met bijdragen van ruim veertig auteurs, chronologisch gerangschikt, dat wil zeggen beginnend met gedichten over de aanvang van de campagne en afsluitend met een reeks triomf- en dankdichten, bood de bundel een herinnering aan een spannende tijd en een staalkaart van de Nederlandse dichtkunst van die tijd.⁷

Hooft is niet in die bundel vertegenwoordigd. Zoals bekend liet hij zijn *Hollandsche Groet* pas in februari 1630 aan zijn vrienden lezen; de eerste druk volgde in hetzelfde jaar.⁸ Maar het wachten was, aldus zijn vriend Huygens, meer dan de moeite waard geweest:⁹

'Tis, in een woord, een glorieux Gedicht, een machtige uitspraec, ende des langen adems waerdigh, die, bij U.E. tot noch toe ingehouden, endtelick met soo veel woekers van geweld, ten ooren in gaet, ende in ons 'tgeluyt verdwijnen doet van menigh keffer, die den ijver heeft doen eerst spreken, ende daernaer bedencken. [...]

En in dezelfde geest schreef Barlaeus (ik citeer de vertaling van zijn Latijnse brief door Geeraard Brandt, die ook door Veenstra wordt aangehaald):¹⁰

Gy veracht dat gemeen en slegt is, en wilt van deeze heiligdommen de raavens van Poëeten en d'exters van Poëetressen afweeren.

De bedoeling is duidelijk: alleen Hooft doet werkelijk recht aan de verheven stof. 'Gij, Hooft,' vat Veenstra samen, 'hebt minachting voor de niet-ingewijde massa en houdt de poëtae minores op een afstand door de hoogte van de door u behandelde stof en door een vormgeving die hierbij geheel is aangepast [...].'¹¹

En daarmee was dus de inhoud van de hele bundel *Lof-dichten* gediskwalificeerd. En dat oordeel sloeg niet alleen op het werk van V. Rijckelsma of C. Kittensteyn of (om nog maar zo'n naam te noemen) E. Voskuyl, maar ook op de *Zegezing* van de toch allerm minst onbekende Joost van den Vondel. Het kan bijna niet anders of het door Veenstra zo genoemde 'litterair kunstrechtelijk triumviraat' – Hooft, Barlaeus en Huygens dus – hebben speciaal aan Vondel gedacht toen ze hun oordeel uitspraken. Ze kenden hem, hij behoorde voor hen (nog) tot diegenen wier werk en opinie ertoe deden.¹² Maar hij wordt hier met al die anderen over één kam geschoren, als het volkje dat 'eerst schrijft en dan pas denkt'.

Wat deed Vondel (en wat deden de anderen) fout? En wat deed Hooft goed? In het volgende wil ik nader ingaan op de vraag naar de motivering van het oordeel van het 'triumviraat'. Daartoe kijk ik eerst naar Hoofts gedicht, de *Hollandsche Groet*, om daar vervolgens de andere teksten, met name Vondels *Zegezing*, tegen af te kunnen zetten.

De *Hollandsche groet*

---

⁶Ik gebruikte ex. UBL 1142 E 44 (in convoluut, nr 4).

⁷Zie het 'Tot den leser' van de uitgever: zowel de al verschenen als de nog ongepubliceerde gedichten zijn hier verzameld 'so om de treflijckheyd des subjects/ als om de uytmentheydt der Ghedichten', *Lof-dichten*, fol. (*)2r.

⁸Amsterdam, voor Manuel Colijn, 1630; zie P.C. Hooft, *Alle de gedrukte werken*, ed. W. Hellinga en P. Tuynman, 9 delen, Amsterdam 1972; deel 1, 345-356.

⁹*De briefwisseling van Pieter Corneliszoon Hooft*, ed. H.W. van Tricht, deel I, Culemborg 1976, 781 (nr. 348).

¹⁰Veenstra, *Triumviraat*, 6. Vgl. Hooft, *Briefwisseling* I, 783-784 (nr. 349).

¹¹Veenstra, *Triumviraat*, 7.

¹²Ik herinner er maar aan dat Hooft nog in 1639 het manuscript van Huygens' *Dagh-werck* voor commentaar aan Vondel voorlegt, vgl. *Briefw.* III, 111 (nr. 946) en Vondel ook 'maant' om een lofdicht (a.w. 118, nr. 949). Zie ook Const. Huygens *Dagh-werck*, ed. F.L. Zwaan, Assen 1973, 3-5 en 42-52.

Hooft schreef, volgens Huygens, een 'glorieux' gedicht en dat is geen woord te veel gezegd. Waar andere dichters over zichzelf beginnen, bijvoorbeeld door hun Muze aan te roepen, verplaatst Hooft ons direct in de wereld van de mythe: niet hij, maar 'Holland spreekt'. Ze richt zich tot haar Zoon, Frederik Hendrik. Hij is haar meesterstuk: het resultaat van het eeuwenlang opsparen van krachten, die nu ten volle in hem belichaamd zijn. Roemrijke mannen zijn er altijd geweest, maar het licht dat hij uitstraalt is duizendmaal heerlijker dan dat van de zon. Alle goden en helden gaat hij te boven, want de wapens die zij elk afzonderlijk hanteerden, beheerst hij allemaal: het zwaard als Mars, de pijl en boog als Apollo, de speer als Pallas, de strijdswagen als Castor; ja, als Neptunus en Jupiter weet hij de aarde en de zee te bewegen en de bliksem te slingeren. Het is allemaal gebleken voor Den Bosch (r. 31-36):¹³

Wy zaeghen't voor den Bos, daer ghy de dikke drommen
Van krijsvolk niet alleen aantrekken, op uw trommen,
Maer zelf het aertrijk ook met zandt en zóón, en deedt,
Dat, nae 't te passe quam, eerbiedelijken steghen
35 De dellen voor u op, de duynen voor u neeghen:
En d'elementen al braght onder uwen eedt.

Immers: de 'dikke drommen van krijgsvolk'¹⁴ vertegenwoordigen zwaard, pijl en speer, terwijl het bewegen van de aarde en de overige elementen het werk is van Neptunus en Jupiter. De Prins kan het allemaal en overtreft hen dus allen. De onmiskenbaar bijbelse notie in r. 35 (vgl. Jesaja 40:4) impliceert zelfs dat er maar Eén is met wie de Prins op een lijn staat: de Verlosser van Gods volk. Die gedachte komt verder in het gedicht niet terug, maar ze is er toch maar even. De Prins beheerst de wapenen en de elementen, en zijn missie heeft de zegen van de hemel. Dat is de centrale stelling, *propositio*, van dit gedicht, die in het vervolg 'bewezen' gaat worden.

Wie mijn analyse tot dusver vergelijkt met die van Spies, merkt dat ik die niet helemaal volg; ik kom daar nog op terug.¹⁵ Voor nu volstaat dat er mijns inziens geen reden is om het vervolg van het gedicht niet te zien als een 'argumentatie' bij de in strofe 6 vervatte stelling. Men ziet in de hierachter bijgevoegde analyse dat inderdaad alles wat er tijdens het beleg van Staatse zijde is ondernomen, wordt voorgesteld als het persoonlijk optreden van de Prins - een welhaast buitensporig consequente toepassing van de zegswijze 'Frederik Hendrik veroverde Den Bosch'. In diverse varianten klinkt het: 'Ghy, Prins...', 'Ghy, Vorst...'¹⁶ Zo komt een stormloop op de stad en de verrassing van de vijandelijke vesting Wesel als volgt in beeld (r. 97-102):

Ghy, daer en tegens, Prins, bestormt de Stadt; en onder
En boven 't aertrijck, dreunt het alles van uw' donder.
De glinsterende gloet verzelschapt dat gerucht.
100 Ghy schudt met uw' geschut de berghen en de daelen,
En blixemt niet alleen met scherp van schitterstraelen,
Maer slingert krijsvolck als een' blixem uyt de lucht.

Hoewel het idee van een aanval op Wesel mogelijk wel van de Prins afkomstig was, schijnt hij er zelf nauwelijks in geloofd te hebben; het was meer een gok.¹⁷ Maar hier is de onderneming, niet minder dan alle andere, een weloverwogen actie van hem persoonlijk. Naar hem gaat ook de dank uit, terwijl de betrokken commandant, Otto van Gendt, heer van Dieden, daarin slechts 'deelt' (r. 105-108):

---

¹³Ik citeer steeds de ed. Tuynman-Van der Stroom, vgl. noot 2.

¹⁴Geen zetfout in het origineel!

¹⁵Spies, 'Het epos', 582-583.

¹⁶Vgl. de regels 73, 97, 157, 205, 217.

¹⁷Poelhekke, *Frederik Hendrik*, 283-284.

105 Dank heb het waekend oogh, en zorghe die ghy droeght.
Deel heb ook aen den dank, uw mannelyck beleiden,
Tot het volvoeren van zoo groot een stuk bescheiden,
O Dieden, die den slag des staetssen hemels sloeght.

- Dieden, die de staatse hemel deed donderen toen Frederik Hendrik de bliksem slingerde. Let wel: de donder begeleidt slechts de bliksem;¹⁸ het 'mannelijk optreden' van Dieden is een afgeleide van het handelen van de Prins. En de soldaten van Dieden, '1100 vierroers, 400 spiessen ende 800 paerden'?¹⁹ Die zijn het 'krijsvolk' dat door de Prins 'uit de lucht wordt geslingerd'; ze zijn niet meer dan zijn wapens, zijn instrumenten.

Individuele soldaten komen in dit gedicht überhaupt niet in beeld. Anders dan in de *Histoerien*, waar Hooft juist zo graag 'inzoomt' op individuele staaltjes van dapperheid (of wreedheid), worden de soldaten hier nagenoeg uitsluitend met collectiva aangeduid: 'dikke drommen van) krijsvolk'; 'volk', 'legher', 'hejr'. Ook aan de andere kant van het strijdtoneel valt is er feitelijk maar één handelende persoon: graaf Hendrik van den Berg, de aanvoerder van de Spaansgezinde troepen. Hij is een waardige opponent van de Prins, en hoort zonder meer thuis in diens goden- en heldenwereld: een vorst, 'tot hoogh bedrijf geboren' (r. 46); in staat de IJssel te doen 'buigen onder zijn juk' (r. 55-56). Maar uiteindelijk doet hij daarmee alleen het formaat van de Prins maar beter uitkomen, die in antwoord 'de rustelooze golven des hollen Oceaens' grijpt (r. 80-81; wel iets meer dan de IJsselstroom) en de winden beveelt het water over de velden te blazen (r. 82-83):

Gins maekt ghy 't water landt, en hier het landt tot zee.

Het nodige ingenieurswerk, het graven en slaven van de soldaten: het blijft hier geheel buiten beeld. Het gaat zelfs zo ver dat niet zij, maar hun wapens subject worden in de strijd: 'vlamaemende Mortier' en 'swangere granaet' eisen 'lid of leven'; een mijn 'gaet in arbeijdt'; en als de strijd tenslotte beslist is, heet het dat 'het ijzer walgt van bloed', 'het zwaard verlangt naar de schede'; ja 'de oorlog is moe' (175-176).

Zo worden abstracte en levenloze zaken tot personen, en concrete mensen tot abstracta - behalve de weinige 'helden', op wie zo alle licht komt te vallen en tussen wie de strijd dan ook, in Hoofts voorstelling, 'eigenlijk' wordt uitgevochten. Mensen zijn hier niet meer dan zetstukken op een strijdtoneel van hogere wezens. Het verbaast niet dat op zeker moment, net als in de *Ilias*, de oorlogsgod Mars zelf zich vertoont (126-138) om het volk aan te zetten tot nog meer inzet en doodsverachting: met de Prins is de heldentijd van Homerus weergekeerd.

Lyrisch-emotioneel of episch-argumenteel?

Ik keer terug naar de opbouw van Hoofts gedicht. Ik onderscheid dus een centrale stelling (propositio, strofe 6) die 'bewezen' wordt in het vervolg, de argumentatio. En inderdaad: elke claim in de propositio wordt waargemaakt: de Prins beheerst het krijgsvolk, de aarde, en alle elementen: hij maakt aarde tot zee en zee tot land, de winden en het vuur gehoorzamen hem. Zo is dan alles 'bewezen', waarna in de peroratio de totale overwinning wordt gevierd en de Prins een eeuwige plaats in de harten van zijn onderdanen verwerft.

Als men het gedicht zo opvat, zie ik niet goed wat er precies tegen is om het als 'argumenteel' op te vatten, al wordt zo'n lezing zoals bekend door Spies nogal nadrukkelijk

¹⁸Vgl. S.K. Heninger, *A Handbook of Renaissance Meteorology*, Durham, NC, 1960, 73: '[...] lighting was the flash and thunder the accompanying noise when the ignited exhalations burst forth [...].'

¹⁹Poelhekke, *Frederik Hendrik*, 284.

bestreden: 'Het zal duidelijk zijn dat er [...] van een argumentele opbouw geen sprake is. [...]. De uitgangsstelling dat de Prins "van hooger geest dan zelf de zon, gedreven" is, wordt als het ware in de concrete gebeurtenissen gediafragmeerd tot pointillistische schittering van daden en deugden, in plaats van dat hij uit de beschrijving van zijn handelen wordt afgeleid.' We zijn het niet helemaal eens over de uitgangsstelling, maar ook als men daarin Spies wil volgen, valt toch zonder bezwaar vol te houden dat de grootheid van de Prins inderdaad 'bewezen' wordt uit een beschrijving van diens handelen.

Maar heel belangrijk is deze kwestie toch niet. Veel belangrijker is (en daarin volg ik Spies wel), dat de *Hollandsche Groet* een heel andere structuur vertoont dan Vondels *Zegezing* en een aantal andere grotere 'lofdichten' uit de 1629-bundel, zoals die van Zacharias Heyns, P. Geesdorp, Hendrick van Kannenburgh en andere, slechts met motto of initiaal aangeduide auteurs. Waar deze gedichten allemaal in essentie episch-narratief van opzet zijn, met een 'verhaal van de gebeurtenissen' (*narratio*) als voornaamste onderdeel, geflankeerd door een aanhef en een besluit, is Hoofts benadering veel meer 'lyrisch' van karakter: van strofe tot strofe wordt de Prins in zijn grote daden bezongen. Een gevolg is onder meer dat wie de geschiedenis niet al kent, van Hooft nauwelijks wijzer wordt, terwijl de lectuur van Vondel en anderen inderdaad een (uiteraard sterk gekleurd) 'feitenrelaas' oplevert, hier en daar ook in de kantlijn gemarkeerd met precieze data. Dat daar essentiële verschillen zijn, staat dus niet ter discussie; evenmin wil ik bestrijden dat Hooft met de *Hollandsche Groet* een lofdicht schreef dat meer aansloot bij de moderne opvattingen van Vossius over 'ware' poëzie.²⁰

Een andere vraag is echter of dat ook de voornaamste reden is geweest voor het verschil in waardering bij het 'triumviraat' voor Hoofts gedicht en die van de anderen, zoals Spies aan het slot van haar artikel suggereert.²¹ Zoals zij zelf al aangeeft werd ook Barlaeus in die kring geroemd, wiens Latijnse *Obsidio Sylvae-Ducis* toch typisch 'narratief' (en daarmee, in haar optiek, 'ouderwets') genoemd zou moeten worden.²² Mijns inziens speelde structuur in hun overwegingen veel minder een rol dan de kwestie van het decorum, die zijzelf ook noemen: glorieuze zaken dienen 'glorieux' bezongen te worden, een held verdient een heldendicht. Daarin slaagde Hooft, en natuurlijk ook Barlaeus. Maar vanuit dat perspectief zijn er bij de lofdichten van Vondel, en de anderen, inderdaad vraagtekens te zetten.

Vondels *Zegezing*

Ik begin met Vondel en verwijs voor een overzicht van zijn gedicht weer naar de bijlage. Vondel schrijft zeker niet vanuit een totaal andere geest dan Hooft. Ook hij vereert de 'held' Frederik Hendrik, en in het beeld dat hij van hem geeft, wijkt hij niet eens zozeer van Hooft af. Dezelfde technieken: de Prins en andere 'helden' zijn de handelende personen, ze kampen om het bezit van de Maagd Den Bosch, of om het verslaan van de 'draak' Den Bosch (o.a. 269): de beeldspraak verschilt, het 'mythiserende' effect is eender. De Maas buigt zich voor de Prins (r. 431-432), 'Hollands Hercules' (r. 213), onkwetsbaar als Achilles (r. 220); als het leger zich ingraaft, wijken 'veldnymf' en 'Satyr' (r. 130). Onnodig te zeggen dat het hier in werkelijkheid ging om maar al te reële boeren en buitenlui, die zonder complimenten van huis en haard werden verdreven en soms ook met geweld tot medewerking gedwongen.²³ Niets over desertie en ziekten in het leger;²⁴ de manschappen en hulptroepen verschijnen eenvoudig op bevel van de Prins (r. 124-126):

Flux quam by 'tleger der soldaeten

---

²⁰Spies, 'Het epos', 578-583.

²¹a.w., 583.

²²a.w., 576.

²³Poelhekke, *Frederik Hendrik*, 265, 273.

²⁴a.w., 279.

- en het is opnieuw het werktuig dat tot subject wordt en het volk dat zo uit het beeld verdwijnt. De aanleg van de zogenaamde 'Hollandse dijk' (door 'speciaal daartoe opgetrommelde Hollandse boeren')²⁵ lijkt al helemaal geen mensenwerk (r. 137-139):

Wiens deugd? Uiteindelijk die van Frederik Hendrik, Prins van Oranje. Het strijdtoneel is een 'vorsten worstelplaats' (r. 225), waar 'de vroomheid des soldaats' (let, opnieuw, op het abstractum) zich komt opofferen, tot roem van de vorst, in een 'eerlicke' dood.

Wie sou gelooven kunnen, dat
Eene oude en noyt gewonnen stad
[...]
Soo onvoorsiens, soo ongewroken
60 Gesloopt sou leggen afgebrooken
Door 't woen des Hollandschen soldaets?

285 [...] de Brit en Fransen
Gaen strijcken met de Vuchterschanssen
Ernest en Willem 't achterst klooft
De Veldheer kneust het draeckenhoofd,
En Breero sloopt de slincke lenden,
De rechte Pinsen met sijn' benden [...]

Alsof het Spanjes eigen schuld zou zijn geweest dat zijn offensieven vastliepen. Bij Hooft is het enkel en alleen de Prins die de Spaanse ondergang bewerkstelligt.

Ook zijn er bij Vondel, anders dan bij Hooft, 'realistische' details die de heroïsche sfeer ondermijnen. Ik denk aan een passage als de volgende, over een mislukte poging het beleg te breken (r. 207-212):

²⁶Tenzij de term 'soldaat' op de Prins betrokken zou moeten worden, maar, zeker door de combinatie met 'woeden', lijkt me dat onwaarschijnlijk.

Maer die het legher onderkruypen
In doods vergetelnat versuypen
[...]
Wy visschen de verdroncke lijcken.

Alleen al het subject *wij* is hier, vanuit het 'heroïsche' perspectief, misplaatst: de dichter schuift zichzelf en zijn lezers naar voren in plaats van de held die hij bezingt. Maar wat te denken van die 'verdroncke lijcken', die toch eerder aan de karrenvrachten uit onze eigen oorlogen doen denken dan aan de tableaux van gesneuvelden die in het historiestuk passen, de schilderkunstige pendant van het epos? 's-Hertogenbosch ligt 'gevangen op zijn hals', zegt Hooft (r. 45): weer zo'n typische personificatie die de realiteit aan het oog onttrekt. Vondel daarentegen heeft het ook over de echte misère in de stad, waar de beschietingen vrijwel dagelijks slachtoffers maakten, ook onder burgers:²⁷

het daeghlijcx quetsen 't gasthuys propt
En 't kerckhof mest [...]

Misschien niet zeer aanschouwelijk, maar toch een accent op de ellende van de oorlog dat bij Hooft ten enen male ontbreekt.

Toch zijn dit allemaal niet meer dan details vergeleken bij wat er tegen het slot van de *Zegevang* gebeurt, als Vondel alle heroïsche fictie laat vallen om de Prins nog even de waarheid te zeggen. Hij heeft (r. 569) de vrijheid bevestigd, 't oorloghs wit'. Maar 'wat is vrijheid' (r. 570)? Is het vrijheid voor weinigen, kan vrijheid samengaan met gewetensdwang? De vraag is zo snel gesteld als beantwoord (r. 572). En alleen als de Prins dat beseft en in die geest handelt, zal zijn roem leven 'op de tong der geesten'... (r. 591). Kortom, geclausuleerde lof, en een voorwaardelijke apotheose tot besluit (r. 592-610).

Men kan rustig aannemen dat dit slot, als dat nog nodig was geweest, bij het 'driemanschap' de deur heeft dichtgedaan. Dat Vondels politieke idealen misschien niet eens zo ver van die van de Prins afstonden,²⁸ doet minder ter zake dan het feit dat hun held hier tot voorwerp van instructie wordt. Wat is het onderwerp van het heroïsche gedicht? De held uiteraard, het toonbeeld van dapperheid, wijsheid, rechtvaardigheid en alle andere deugden.²⁹ En die heeft nu eenmaal per definitie geen adviezen nodig, zeker niet van degenen die zijn lof zingen. Zo moet het onderwerp bij Vondel, in de visie van het 'triumviraat', naar beneden gehaald zijn tot het niveau van een politiek pamflet.

Andere 'lofdichten'

Hoe is dat in de andere gedichten? Of Huygens en Barlaeus de moeite hebben genomen de hele produktie kritisch door te lezen voor ze hun oordeel uitspraken, kan betwijfeld worden. Nergens blijkt dat ze zich interesseerden voor Nederlandstalige gedichten die buiten hun vriendenkring geschreven werden. En hun vooroordelen (als ze die al hadden) konden door deze bundel ook gemakkelijk worden bevestigd. De meeste auteurs schrijven weliswaar een in principe modern literair Nederlands, ze beheersen de klassieke metra, met name de alexandrijn.³⁰ Maar met dat al

---

²⁷R. 282-283; vgl. het 'Dagboek der belegering van 's-Hertogenbosch [...] door den schepen Robbert van Voorne', en het 'Journael van een Borger derselver stad', [ed. C.R. Hermans], z.p. z.j. ['s-Hertogenbosch 1850], 1-62 en 63-89.

²⁸Poelhekke, *Frederik Hendrik*, 290-293.

²⁹Vgl. Veenstra, *Triumviraat*, 12-13 en 19-20)

³⁰In dat opzicht stemmen mijn conclusies overeen met die van Smits-Veldt over de Haarlemse rederijkerswedstrijden in 1624 en 1629. Vgl. Mieke B. Smits-Veldt, 'Hollandse rederijkers en hun strijd om een plaats op de Parnassus.' In: *Spiegel der Letteren* 43 (2001), 234-247, i.h.b. 245.

maken hun verzen vaak toch een wat stroeve, soms zelfs wat knullige indruk. Ter illustratie een aantal regels uit het slot van het eerste gedicht, door V. Rijckelsma:³¹

Overmande steden beyde
Roemt den Heldt, door wiens gheleyde
    U werdt voor-deel aen-ghebracht,
    In plaets van de voor'ghe klacht.
Kust de handen vanden Winner,
Van het heerlijk werck-versinner,
    Sijn daet is u grote baet,
    Sijn raedt weeringh van u schaed'.
Welvaert komt door sijn vereeringh,
Sijn lof d'oorsprong van u neeringh,
    Door 't kloeckmoedighe bestaen,
    Voorspoed sal u komen aen.

Hoewel 'werck-versinner' klinkt als een modern, bartassiaans neologisme en als zodanig ook wel even aan Huygens doet denken, moeten zulke regels in de ogen van deze lezers toch wel ver onder de maat geweest zijn. Wat te denken van de rederijker I. Coleveld, die de lof zingt van de

Held/ die tegenstoot
Gheweert heeft/ met veel wonder groot

- en die God bidt om eendracht 'door [Zijn] handt sterck', et cetera?³² Van de dichter die schuil gaat achter het motto 'Bemint rust', met zijn oproep aan 'alle steden schoon en Dorpen excellent' om God te danken?³³ Hoewel lang niet allen zich aan deze 'man-groot' schuldig maken, vertegenwoordigen ze - Vondel, maar ook Revius uitgezonderd (over de laatste straks meer) - toch een andere literaire wereld. De meesten gebruiken ook geen klassiek-mythologische beeldspraak, iets wat voor het 'triumviraat' misschien al direct een gebrek aan niveau betekende.

Maar daar komt nog iets bij: de toon, het perspectief. Ook onder de verstechnisch meer geslaagde specimina, Revius' *Triumph-lied* uitgezonderd, vinden we nergens de ongeclausuleerde verheerlijking van de Prins uit de *Hollandsche Groet*, die Huygens en Barlaeus zo verrukt moet hebben. Telkens valt op hoe veel minder consequent, vergeleken met Hooft, de dichters hun aandacht op de held gericht houden. Het komt er wel eens dichtbij: Zacharias Heyns bijvoorbeeld zet hoog-episch in met een drievoudige aanroeping aan God, de Muze en de Prins, en richt zich net als Hooft steeds tot de Prins, zodat alle gebeurtenissen direct op diens persoon worden betrokken. Zo klinkt het in een terugblik naar een van de eerdere daden van de Prins, de verovering van Grol:³⁴

Ghy komt/ ghy gaet/ ghy vlieght: door uwe snelle woorden
Geraeckt u Leger stracx na willen in slach-oorden.
[...]
Daer mede gaet ghy voort de selve stadt besetten/
In 't aensien vanden Graef/ die 't niet en kon beletten.
Eens viel hy op u werck/ seer mannelijck hem droegh
Maer cloecker was den Held die hem te rugghe sloegh.
Ziet hier en tusschen speelt 't gheschut aen alle kanten/
[...]

³¹*Lof-Dichten*, fol. (**)1vo.

³²*Lof-Dichten*, fol. (**)2ro en (**)3vo.

³³*Lof-dichten*, fol. C2^{ro}. De zinspreuk is van B. Ruyssenbergh; vgl. J.L. van Doorninck, *Vermomde en naamlooze schrijvers [...]*, 2 delen, Leiden 1883-1885, deel I, 63.

³⁴*Lof-Dichten*, fol. G2^{vo} en G3^{ro}.

Als heldenlof lijkt hier toch weinig op aan te merken. Maar dan staat er bij de verrassing van Wesel, dat de Prins 'een goed advies' volgde, en dat de stad 'veroverd werd'³⁵ - en dat is toch weer niet het accent dat Hooft legt. Anderen laten in dit opzicht, gezien vanuit de eisen van het heldendicht, nog meer steken vallen. De ruimte ontbreekt hier om dat allemaal te laten zien; ik citeer alleen nog iets van het uitvoerige 'Oranjens Overwinning' door G.l.Q.,³⁶ omdat het in de kantlijn voorzien is van notities die een epische structuur suggereren: 'voor-reden', 'verhandelingh' en 'Sluyt-reden'.³⁷ Een epos? Toch niet:

Den twintigsten *April* is uyten *Haeg* getogen
De *Guarde* van den *Prins* [...]

Zo begint de 'voor-reden'; en de 'verhandelingh' opent als volgt:³⁸

Nu sal mijn Dichte-pen in 't korte mee beschryven
(En/ door een langh verhael ook by de waerheyd blyven)
De sake van den *Krijgh*, en watter sy gebeurt/
Daerom de *Spaensche Kroon* so jammerlijck nu treurt.

Het is weinig anders dan berijmde historie.

En er is nog meer. Ook de nadruk waarmee in de meeste lofdichten de overwinning in laatste instantie niet aan de Prins, maar aan God wordt toegeschreven, doet (hoe onbetwifelbaar 'waar' het ook was) afbreuk aan het heroïsche karakter van de gedichten. Natuurlijk sprak het vanzelf, voor iedereen:³⁹

Dees' weldaet nu verhaelt is ons van God gesonden/
Door onsen braven *Prins* [...]

- zegt P. Geesdorp, 'SS. Theol. Cand.', en men hoefde geen kandidaat in de theologie te zijn om het zo te zien. God gaf 'het *Wesel* in zijn handen';⁴⁰ 'Hy is den Capiteyn';⁴¹ de Prins is 'door stalen deur [en] door muren [...] ghebroken',⁴² nee,

Niet hy maer Godt door hem/ als hand en instrument/
Daer door hy ons syn hulp en milden zegen sent,

Enzovoort: het is alles gebeurd 'door gunste vanden Heer',⁴³ en de hele natie moet ook en vooral Hem danken. Hendrik van Kannenburch ('God is mijn Burch') richt zich met die oproep ook expliciet tot de Prins:⁴⁴

[...] komt FREDRICUS HENDRICK Prins/
Geeft Godt (als *David* deed) den Lof en d' Eer alsins/

---

³⁵*Lof-Dichten*, fol. G3^{vo}-G4^{ro}.

³⁶*Lof-Dichten*, fol. K2^{vo}-N1^{vo}. De initialen zijn niet getraceerd. In een viertal 'geluckwenschingen' die op het grote gedicht volgen lijkt de auteur ook een persoonlijke rekening te vereffenen; ik heb dat verder niet uitgezocht.

³⁷Cf. *exordium*, *narratio*, *peroratio*; vgl. Spies, 'Het epos', 568-569.

³⁸*Lof-dichten*, fol. K3^{vo}.

³⁹*Lof-Dichten*, fol. R1^{vo}.

⁴⁰*Lof-dichten*, fol. (**)4vo (C. Kittensteyn).

⁴¹*Lof-dichten*, fol. D4^{vo} (Hendrick van Kannenburch).

⁴²*Lof-dichten*, fol. V2^{vo} (E. Voskuyl, V1r-V3r).

⁴³*Lof-dichten*, fol. F1^{ro} (anoniem).

⁴⁴*Lof-dichten*, fol. D4^{vo}.

Hy doet u dese eer/ dat onder u bestieringh
Dit wonder is ghedaen/ u hoeft tot een vercieringh.

Daarbij vergeleken treft Hooft juist weer de ware heldentoon, als hij eenvoudig vaststelt dat de Prins zich van het juiste pad nooit láát afleiden (r. 250-252):

't Is God, weet ghy, die duyn tot del, en del tot dujne
Kan maken. 't Schoon gelaet der lachende fortujne,
Met haer lichtvaerdigheid, en maekt u 't hóóft niet licht.

De Prins, toonbeeld van alle deugden, blinkt ook uit in *pietas* en *constantia*, en behoeft geen aansporingen om het goede te doen. Zo draagt bij Hooft letterlijk alles - zelfs het inzicht dat de mens buiten God machteloos is - bij tot de verheerlijking van de held. En als we bij de al genoemde P. Geesdorp een vergelijkbare formulering lezen, dan blijkt daar toch iets anders aan de hand te zijn. Deze roemt⁴⁵

[...] onsen braven *Prins*, die cloeck heeft onderwonden
Dees' stadt tot onsen nut/ te nemen vol van moedt
En siet hoe God aen hem betoont heeft all' dit goet.

Vroomheid wordt hier, net als bij Hooft, voorgesteld als een eigenschap van de Prins en niet als iets wat hem geleerd moet worden. Maar bij even verder lezen blijkt dat deze lof toch wel in een bijzonder kader staat. Geesdorp wil de Prins namelijk voorstellen als kampioen van de gereformeerde religie. De Prins, zegt hij, nam zelf de maatregelen om in de veroverde stad de roomse eredienst uit te bannen:⁴⁶

Hy heeft oock na 't bevel dat God hem heeft gegeven/
't Onheyligh vuyl gedrocht/ daer gantschlijck uyt verdreven/
En in de selve stadt met eygen mond en hand
Gods waer en suyver Woord daer selver in-geplant.

En dat verband worden mensen die (terecht, zoals wij weten)⁴⁷ hun twijfels uitspraken over die geloofsijver, streng terechtgewezen:

Wel aen dan snappigh volck/ laet af van 't spijtigh spreken/
Indien ghy niet en wilt des waerheyds lend'nen breken:
Gevoelt van onsen *Prins*, als Gods oprechte vriend
En levend' als een Heer in all's te leven dient.⁴⁸

Geen 'heroiek' dus, maar polemiek, en de verhevenheid van het epische genre is weer ver te zoeken.

Nogmaals: of het geleerde 'triumviraat' al die gedichten ook maar bekeken heeft, weten we niet; we moeten er ons waarschijnlijk geen illusies over maken. Wat ze er hadden kunnen vinden was in elk geval niet wezenlijk anders dan wat ze in Vondels *Zegezang* hadden gezien - en dan nog op een lager niveau van taalbeheersing. Gedichten over een held, maar geen

---

⁴⁵*Lof-Dichten*, fol. R1^{vo}.

⁴⁶T.a.p.

⁴⁷In werkelijkheid voelde Frederik Hendrik niets voor verdrijving van de katholieke eredienst in de veroverde steden in het zuiden, vgl. Poelhekke, *Frederik Hendrik*, 290-293. Solliciteerde de kandidaat misschien naar een predikantsplaats? Hij kwam zoals bekend in Friesland terecht; verzen van hem verschenen (postuum) in *Klloos Kraam*. Vgl. NNBW IX, 274 (Petrus Geesdorp).

⁴⁸T.a.p.; de laatste twee regels lees ik zo: 'de waarheid, die gevoeld wordt door onze Prins, omdat hij Gods oprechte vriend is; onze Prins die leeft zoals een vorst in alle dingen behoort te leven.'

'heldendichten'; geen poëzie, maar berijmde historiën en religieus-politieke pamfletten. Alleen van Hooft kon gezegd worden dat hij waarlijk zong 'van de man en zijn wapenen'.

En Revius dan? Zijn 'Triumph-Lied' staat in de bundel direct achter Vondels *Zegezung*.⁴⁹ Revius presenteert het als een literair experiment: een lofzang naar het model van de klassieke lofdichter bij uitstek, Pindarus. Tevens treedt hij, zoals Smit heeft laten zien, in het voetspoor van de groten uit de moderne literatuur.⁵⁰ En wat meer is: op de laatste 'toesanck' na, waar de dichter zelf nogal op de voorgrond treedt, is het lied, niet minder dan Hoofts *Hollandsche Groet*, 'Princen lof' in de zuiverste vorm. Ik kan het niet anders dan onbegrijpelijk vinden dat de kenners van toen er helemaal niets in hebben gezien. Tenzij het inderdaad een kwestie was van (eerst) oordelen en (dan) niet lezen.

Conclusie. 'Op de buik gelegen'?

Eén ding staat inmiddels wel vast. De Nederlandse letteren van de zeventiende eeuw hebben geenszins voor Frederik Hendrik op de buik gelegen. De bundel *Lof-dichten* tenminste ademt toch eerder een geest van onafhankelijkheid. Er wordt gebogen, maar niet gekropen, en de dichters hebben allemaal hun eigen agenda. Want wat Huygens ook mocht smalen over 'eerst schrijven en dan pas denken': per ongeluk schreef natuurlijk niemand wat hij schreef. Aan het woord zijn geëngageerde zeventiende-eeuwse dichters met een boodschap. Niet de roem van de Prins was hun eerste en laatste zorg, maar het heil van het vaderland. Voor de een was dat verbonden met godsdienstvrijheid, voor de ander met de triomf van het ware geloof, maar weinigen zagen het in verband met de bloei van de ware poëzie.

Daar lijken eigenlijk alleen Hooft en Revius op uit te zijn geweest. Met politiek en propaganda hebben hun monumentale lofzangen, met hun geleerde vormgeving en gecompliceerde taalgebruik, immers niet veel te maken. Hun ideale lezers waren de literaire fijnproevers - die Hooft kreeg, en Revius niet. Met dat al lagen ook zij niet op de buik voor de Prins, want ze waren veel te hard bezig met het schrijven van grandioze poëzie, in de geest van de beste klassieken. Niet voor de Prins, maar voor de eeuwigheid.

---

⁴⁹*Lof-dichten*, resp. fol. O1^{ro}-Q3^{ro} (met aparte titelpagina en vrij groot, in romein gedrukt, heel anders dan de rest), en Q3^{vo}-R2^{ro}. Revius' gedicht uiteraard ook in de *Over-Ysselsche sangen en dichtten*, ed. W.A.P. Smit, Amsterdam 1930-1935, deel 2, 81-95 (reprint Utrecht 1976).

⁵⁰Vgl. W.A.P. Smit, *De dichter Revius*, Amsterdam 1928, 227-236.

Bijlage 1: opbouw van Vondels *Zegesang*⁵¹

1-81: *exordium*

Introductie van de held: niet Apollo, niet Hercules; geen Romeins veldheer, noch Alexander de Grote, maar Frederik Hendrik, die het onneembaar geachte 's-Hertogenbosch heeft bedwongen. Heel het vrije Nederland viert om hem feest.

82-448: *narratio*

82-108: Feest vanwege de held, die, trekkend over de Mokerheide, dacht aan zijn daar gesneuvelde oom Lodewijk en tot wraak geprikkeld werd. De vijandelijke steden hielden angstig de adem in. Plotseling sloeg hij het beleg voor Den Bosch.

109-123: De gouverneur van Den Bosch, Grobbendonk, lachte hem uit, maar het lachen verging hem, toen hij de ring om de stad zag sluiten.

124-166: Bossen worden gekapt, meren en moerassen drooggelegd, de Dommel wordt omgeleid en beschermt het leger tegen aanvallen van buitenaf. Wat Cyrus deed bij de belegering van Babylon, wordt hier overtroffen.

167-184: *digressio*: wanhoop niet, Den Bosch!

185-212: Spanje sluit vrede met Denemarken om troepen vrij te maken voor een ontzettingspoging. Een ontzettingleger onder graaf Hendrik van den Bergh nadert. De poging loopt op niets uit.

213-237: De Prins, altijd in de voorste linies, nadert de stad steeds dichterbij; veel dappere soldaten laten het leven.

238-254: *digressio*: Pindarus bezong de helden van de Olympische Spelen: deze held biedt veel verhevener stof!

255-268: Veel buitenlandse regimenten komen het leger van de Prins versterken.

269-281: Het ontzettingleger trekt zich terug.

282-288: Het leger van de Prins versterkt zijn positie verder.

289-346: De vijand geeft zich niet snel gewonnen. Plotseling is de Veluwe vol vijandelijke troepen. Maar op aanwijzing van de Prins worden maatregelen getroffen, o.a. de waterlinie in gebruik genomen. Amersfoort valt, maar andere plaatsen houden stand.

347-370: Dan laat de Prins Wezel innemen, waardoor de vijandelijke troepen op de Veluwe geïsoleerd raken. Daarmee zijn de hoge verwachtingen van Brussel beschaamd.

371-390: *digressio*: lof van de Prins, door God verkoren om de zwakken te beschermen.

391-402: Het vijandelijke leger ontruimt de Veluwe.

403-430: Nog geeft Den Bosch de moed niet op: het richt zich met alle roomse ceremoniën tot God. Maar de elementen staan aan de zijde van de Prins: de stadsgracht valt droog.

431-448: De stad wordt bestormd. De ontploffing van de laatste mijn dwingt de stad op de knieën. Den Bosch, met de hele Meierij, komt bij de Zeven Verenigde Nederlanden.

449-559: *argumentatio*⁵²

449-462: dank, o Staten, de held die de kracht van de vijand heeft gebroken.

463-482: Wat heeft Spanje nu nog voor kansen? De inname van deze ene stad geeft het hele land rust.

483-492: Toen Spanje in heel Europa dacht te triomferen, heeft hij het bedwongen.

493-518: Deze overwinning overtreft alle vorige.

519-530: De vijand heeft nu geen voordeel meer van zijn verovering van Breda (1625).

531-560: De rijzende ster van Frederik Hendrik begunstigde reeds Piet Hein: ook in de West is het met Spanjes macht gedaan. Het einde van de oorlog is dus in zicht.

561-610: *peroratio* (besluit)

Willem heeft het fundament van de vrijheid gelegd; Maurits (niet zonder hulp) de muur gebouwd; Frederik Hendrik heeft het gebouw voltooid. Moge die vrijheid ook ware vrijheid zijn, zonder gewetensdwang! Dan zal uw roem onsterfelijk zijn.

---

⁵¹Vgl. voor deze opbouw Vondels *Verovering van Grol* (1627), geanalyseerd door Spies, 'Het epos' (noot 4), p. 569-572.

⁵²Waar de redenen voor de lofprijzing worden gepresenteerd, vgl. Spies, 'Het epos', 569 en 571.

Bijlage 2: opbouw van Hoofts *Hollandsche Groet*.

N.B.: 'Hollandt spreekt'.

1-20: *exordium*

Welkom, mijn zoon, die mij een blijdere dag geeft dan de zon ooit kan geven. Ik heb eeuw in uit uit al mijn krachten gespaard om jou te baren, als unieke held, maar het resultaat overtreft nog mijn verwachtingen. Je verenigt de eigenschappen van alle kinderen van de moeder der goden - Mars, Apollo, Minerva, Castor, Neptunus, Jupiter - te zamen.

31-36: *propositio* (te bewijzen stelling)

Dat is gebleken voor Den Bosch, waar jij niet alleen het leger, maar ook de elementen regeerde.

37-258: *argumentatio*

37-48: Al direct na de winter, lang voor de zomerdroogte, legde jij immers de moerassen droog en maakte Den Bosch onbereikbaar voor hulp.

49-96: Toen de vijandelijke legeraanvoerder Hendrik van den Bergh een brug over de IJssel bouwde en zijn leger de Veluwe plunderde, Amersfoort veroverde, en overal paniek zaaide: toen bleef jij kalm en gaf aan de zee het bevel om de vijand de verdere opmars te beletten.

97-126: Intussen deed je de aarde dreunen onder jouw geschut en verzengen door jouw vuur. Snel als de bliksem verraste je met jouw troepen de stad Wezel: daarmee was de bedreiging voor Holland afgewend; de vijand moest wanhopen.

127-144: De oorlogsgod Mars zelf verscheen in het strijdgewoel, de strijd werd heviger dan ooit.

145-228: Een mijn slaat een niet meer te dichten bres in de muur. Daarmee is de stad gedwongen tot overgave.

181-192: *digressio*: treur niet, Den Bosch!

(vervolg) Terwijl iedereen zijn enthousiasme de vrije loop liet, bleef jij uiterlijk onaangedaan. Ook gaf je blijk van rechtvaardigheid en minzaamheid.

229-258: De stad zelf tooide zich met Oranje. De versperde poorten wezen jou de weg naar de bres: zij wilden niet dat jij onder hen door moest lopen. Je toonde je wijsheid door niet te wachten met het uitbuiten van de overwinning. Die is nu compleet.

259-270: *peroratio*

De overwinning is compleet. Hierbij verbleken de overwinningen van elke andere veldheer. Geen zichtbare triomfoog kromt zich voor jou, maar de harten van de burgerij buigen zich: het hoogste eerbetoon dat ooit gegeven is.